

Tone Partljič

Kneginja

*Vse zastonj, nikjer ni poti!
Vsi zašli smo! Kaj pa zdaj?
Kaže, da hudič nas moti
in nas vlačí iz kraja v kraj.*

Kaj mi blodijo po glavi ti verzi? So Puškinovi? Ne, teh verzov nisem videla v Puškinovi knjigi, videla sem jih v romanu Dostojevskega. So bili moto *Besov*? Ja, tam jih je zapisal. Besi, besi, besi in Fjodor Mihajlovič. *Vse zastonj. Nikjer poti. Vsi zašli smo. Kaj pa zdaj...?*

Zakaj se vendar gledam v tem mrazu v ogledalu. Še zadnjikrat. Kot kaka mazohistka! Žensko telo, ki je staro dvainšestdeset let, nikogar na tem svetu ne zanima. Samo še mene, vendar me zanima le še čisto malo in morda bi bolj zanimalo medicinske laboratorije, če bi ga raztelesenega pregledovali patologi v bolnišnici in dali kak organ v špirit za študente.

Čudno. Včasih so se moški, kakor nekdanj Puškin, zaradi mladih in lepih ženskih teles streljali. Mlada ženska telesa hodijo po svetu kot bombe, ki lahko eksplodirajo. A po petdesetem, šestdesetem letu ženska telesa tavajo okoli neopažena, kot da za moške niso več živa. Ko da je bombi nekdo odstranil detonator. Morda so gorka za kake vojake ali pijane kozake. Moje telo, ki tako bedno gleda iz ogledala, zdaj res ni več živo; sama tako čutim že najmanj petnajst let in tako tudi želim; četudi še opravlja biološke funkcije, ne več vseh, vsaj nadležne menstruacije ni več in tudi hormoni se drugače razporejajo, vendar ga še čutim, zlasti, če je tako utrujeno kakor zdaj. In kadar sem lačna in žejna in kadar moram to, kar v meni ostane, izločiti.

Veseli pa me seveda nič več; vse od Borisove smrtonosne kapi. Danes je prvi pomladni dan 1945, a je ob tej uri že mrzlo kakor pozimi; in res me zebe, da koža s kurjopoltjo drgeta. Vendar je vseeno. Saj bom nocoj sama uničila to telo.

Ga še gledam, a kot da ni moje. Glava je še zmerom glava, lasje vedno bolj sivi, saj si jih že mesece ne barvam več. Oči so ugasle, samo malo se še nekje zadaj vidi v njih žalosten gnev in obup.

Vsi zašli smo. Kaj pa zdaj?

Hladnih, ponosnih, črnih oči že nekaj mesecev ni več pod tem velikim, so pravili, lepim čelom. Prsi so bile zmerom predrobne, otroška roka bi jih prekrila, ampak zato tudi niso povešene, zadnjica nikoli ni bila kakor pri ruskih babuškah, ampak kakor da bi mi jo posodila kaka Švedinja ali Norvežanka. Visoko telo ni narejeno po slovansko, ni kakor kitara s tremi vedno večjimi loki, oziroma oblinami, kot telesa Poljakinj, Čehinj, Rusinj ... Trije vedno širši krogi. Glava, trup z dojkami in zadnjica. Slišala sem dijake, ki so se v knjižnici delali norca iz moje visoke in malo ploske postave. Sin profesorja Dolarja, štirinajstletni Jaroslav, je za pultom s sošolcema čakal na Puškinovo *Stotnikovo hčer* in me na svojo nesrečo ni videl, ko sem s knjigo prihajala za njegovim hrbtom. Sošolcema je zašepetal:

“Vesta, zakaj ima Rusinja zmerom broško na obleki? Ker ima tak male zizke. In da mi vemo, kje je spredaj in kje zadaj.”

“Jaroslav, ne zato, ampak ker vse plemkinje nosimo broške!” sem rekla hladno v svoji ruski slovenščini. Dolarjev fant je zardel, da so bila celo ušesa škrlatna, in zbežal iz knjižnice. Tudi fanta, ki sta bila z njim, sta pobegnila. Seveda, Dolarjev ni bil kaka nevzgojena baraba, le fantovsko objesten.

Ja, prsi so ostale takšne kot pri sedemnajstletnicah. Ko jih je Boris jemal v roke, sem se šalila, pa se igray s temi petimi dekagrami. Morda se to niti ne bi opazilo, če bi ne bila tako visoka. Rusinje niso visoke ženske, zato sem s svojo postavo že v Moskvi izstopala. Že v internatu, ko so me bile same roke in noge. In sem težko našla plašne kavalirje. Na srečo je bil moj knez Boris Aleksandrovič visok možki. Bilo pa je smešno v študijski knjižnici, če se je ravnatelj Glazer postavil zraven mene. Četrta metra je bil nižji, povrhu še malo sključen. Skoraj na smeh mi gre ob spominu na ravnatelja Glazerja ... A se ne morem nasmehnuti, ker me seveda spreleti čuden občutek krivde, res, pravzaprav pred edinim človekom v tem mestu.

Pa saj nocoj telo niti ni videti tako koščeno, celo rebra se ravno ne kažejo, kljub slabi hrani, ki je vsako leto vojne še slabša, nisem okostnjak. Jezus, pa dlakavi trikotnik pod trebuhom ... Vse bolj poležane dlačice. Ali gre res za isto telo, ki je bilo ob predajanju Borisu ravno tam doli tako noro, vlažno in tako sladko in omamno na smrt; onstransko zaneseno in ognjevito je nekdanje davno norelo in divjalo skupaj s telesom mojega visokega carskega oficirja Borisa Aleksandroviča. Ali sta res iz takrat

črnega dlakavega trikotnika in iz tiste reže s strahotno bolečino zaradi trganja droba prišla na ta blazni svet drug za drugim dvojčka Tanja in Jurij? So ta dolga, ne predebela, a na srečo tudi ne okostnjaško koščena stegna res moja?

Ampak zdaj ga navsezadnje tudi začutim, saj drgetam od mraza. Nisem zakurila v gašprčku. Le zakaj? Moram se obleči. Še en pogled: to je torej to, kar bo ostalo od kneginje Elizabete Obolenske? Ko duha in moje ruske duše ne bo več... Ko se ne bo ničesar več zavedalo.

Tu na nočni omarici je injekcija in poleg nje steklenička z morfijem, ki mi jo je dal zdravnik Sergej Kapralov, ki je leta 1933 odšel z vurberškega ruskega sanatorija k Mariji Snežni v Slovenske gorice, kjer je z ženino dediščino kupil tisti mali stari grad na Tratah in v njem odprl ambulanto. Ruski doktor medicine iz Sankt Peterburga – pa nazadnje podeželski dohtar, apotekar, veterinar v isti osebi, in to v nekih Slovenskih goricah ob rečici Muri ... Lahko bi bil, ne, moral bi biti, slaven doktor v Moskvi ali Sankt Peterburgu, najinem ljubem Piteru, ali vsaj ob veletokih v Nižjem Novgorodu na Volgi ali v Rostovu na Donu, ne pa ob nekem malo večjem potoku med Avstrijo in Slovenijo. Saj to je absurd: majhen hrib s cerkvico Marije v Slovenskih goricah in spodaj rečica Mura, ki se še z Dravo ne more primerjati, kaj šele z Donom ali Volgo... Pa je eden največjih ruskih doktorjev tam zgnil in si vzel življenje s prav tako injekcijo, ki leži zdaj tu na moji nočni omarici.

Bilo je šest let po Borisovi smrti, ko sem ga prosila za injekcijo in morfij. Pripeljala sta se s Heli v Maribor in me potem vzela v avto in za dva dneva v Gorice, da bi ne bila sama, da ne bi jokala v tej sobici, da bi skupaj pili čaj in se pogovarjali. Da bi delili strah in bolečino ruskih emigrantov.

Sergej je dal zvečer na gramofon Čajkovskega in smo poslušali. In molčali kot obsojenci. Ko mi je razkazoval podeželski grad, svojo ordinacijo in apoteko in sva bila v ambulanti sama, sem rekla: "Dajte mi morfij!"

Trznil je. Vzel je steklenico in injekcijo, a mi ju ni izročil, ampak je oboje skrnil v svoj žep na belem plašču. Sem stegnila roko: "Dajte meni!"

"Elizabeta, saj vam bom dal, še danes; a kadar koli vam ga bom dal, bo prezgodaj, zapomnite si!" Dal mi ju je šele v Mariboru, ko me je z avtom odpeljal nazaj pod Piramido. Kje je zdaj ta izlet v Slovenske gorice, kje sta doktor in njegova Heli?! Tu sem sama in premišljujem, ali naj se ubijem ali ne. Kdaj in kako?

Sta me pustila čisto samo. Že po moževem pogrebu sem ostala sama, Tanja je že tri leta pred očetovo smrtjo odšla v Avstrijo in potem izginila v Kanado s svojim mladim avstrijskim grofom Küniplom, ki se je kdo ve,

zakaj, bal živeti v lastni Avstriji. In ni mogla niti na očetov pogreb. Zdaj je tam poročena, ima hčerko, mi je pisala pred leti, poslala fotografijo. Zdaj pisma iz Amerike in Kanade ne prihajajo več v Reich; baje ima trgovino z oblekami, ki ji pravi "Tanja butik". Ja, tako piše na tabli nad prodajalno, dobro se vidi na fotografiji. Jurij je šel še pred okupacijo delat nekam v Baranjo. Merit zemljo ali kaj. Nimam naslova. Se ne oglasi. Kje je zdaj? Tam doli je že čisto blizu Rdeča armada. So ga Rusi? Že prej Nemci?

Kam zašli smo? Ni več poti! Mirna sem, storila bom to. Nikoli več ne bom videla svojih otrok, tudi Tanjine deklice ne. Sem babica, ki ne bo nikoli videla svojih vnukov. Že pred vojno bi morala zapustiti ta hudičevi Maribor in za njo oditi v Ameriko in potem v Kanado. Saj me je vabila. A kdo bi potem hodil na Borisov grob? Boris, bog mojega življenja.

Res nisem več isti človek. Ne le da sem osamljena, sem neka nova Elizabeta. Elizabeta po Borisu. Otopela. Imela sem dve življenji. Življenje z Borisom. In življenje po njem. Tudi Boris je rad rekel, da imava dve življenji. "Tisto v Rusiji in to v emigraciji". Ampak dokler je bil on z mano, je bilo zame vse le eno življenje. V Rusiji ali kjer koli. Samo da je bilo z njim. Zdaj je drugo življenje – brez njega. In seveda brez Rusije. Je to še življenje? Na moj pogreb ne bo nikogar, na najin grob nikdar nikogar, ki bi prižgal svečo. Izginila bova, ko da naju sploh ni bilo. Samo jaz bom odšla pokončno! Ti ljudje pač ne bodo nikoli videli zlomljene kneginje Obolenske, četudi sem v očeh teh Mariborčanov samo usmiljenja vredna ruska emigrantka. V očeh nekaterih pa ruska "frdamana prasica", ki se je prodala Nemcem. Gotovo bodo šli na pogreb Devetakovi, ki so mi odstopili to podstrešno sobo. Ker se bodo čutili malo dolžne. Drugi pa naj sploh ne vejo, da sem za vedno odšla zapuščena in tako daleč od Rusije. Saj tudi ne bo nikogar, ki bi dal v časopis osmrtnico. Saj sem že deset in več let pravzaprav mrtva.

No, nekaj malega upanja so nam emigrantom prinesli Nemci, ki so prišli v Maribor, ko smo izvedeli, da so napadli stokrat prekleto Sovjetsko zvezo in boljševeke. Ne le upala, verjela sem, da bodo zlomili ta brezbožni in blazni, "nemogoči" boljševizem v Rusiji in pokončali Stalina, bese in hudiče v človeški podobi. In vrnilo novega carja in staro Rusijo. Zato sem malo nora tekla za Hitlerjevim avtomobilom in kričala: "Uniči tudi Sovjetsko zvezo, vrni svetu Rusijo!" Sem tekla po Vetrinjski vse do porušenega mosta, kjer so nas zadržali, Hitler pa je zakorakal nanj. Druge ženske so tekle za mano in vpile: "Zaplodi mi arijca, *Führer!*" So si trgale bluže, kazale štajerske prsi in vpile, da hočejo dojeti arijca. In le dober mesec po tistem je napadel Sovjetsko zvezo. Sem si rekla, slišal me je. Ubogal me je. Štiri leta je od takrat. Nemci pa niso prišli v Moskvo

in Sankt Peterburg. So bili ustavljeni pred Stalingradom. Zdaj jih Rdeča armada že goni nazaj proti zahodu. So že na Madžarskem. Bodo prišli sem? Bodo tu zmagali boljševiki in boljševistični titovci? Seveda jaz tega ne bom dočkala... Saj sem prav zaradi tega prosila Kapralova za to stekleničko in iglo...

Takrat, ko me je pripeljal nazaj, se je doktor Kapralov še v drevoredu pred hišo delal, kot da je pozabil na strup. Preden sem izstopila v drevo-redu na nekdanji Lešnikovi, sem brez besed stegnila roko, on pa je prav tako brez besed segel v žep suknjiča in mi izročil iglo, potem je segel še v žep rjavih pumparic in mi dal še stekleničko z napisom *morphium*. Bila sva sama, Heli je namreč ostala s sinom Norbertom na Velki. Je rekla, da mora imeti resen pogovor z njim, saj je mlad in se vede, kakor da je izgubil kompas. Zagovarja one na Pohorju. Videla sem zdravnikov pogled, ki je tiho sporočil ženi, naj ne nadaljuje. Heli je imela Norberta iz prvega zakona z nemškim trgovcem... O tem niso govorili. Preden sem izstopila iz avta, sem Kapralova poljubila na lice, on pa je rekel:

“Elizabeta, nate! A ni mi všeč, da veste. To je za zadnji, zadnji izhod, imejte to v mislih. Ne igrajte se z življenjem! Tudi vaše telo v resnici ni vaše. Je božje! Če hočete, rusko. Nerazumljiva slučajnost, božja volja ali usoda so vas poslali na svet tam v *matjuški* Rusiji. Ne igrajte se! In zapomnite si, ljudje mislijo, da po morfiju kar zaspiš, a v resnici ne zaspiš, se zadušiš, ker morfij najprej omrtviči dihala. Prej kot možgane. Mi, ruski emigranti, smo nagnjeni k samomoru; zdaj so se drug za drugim moji znanci v Mariboru, na Ptujju, v Pančevu sami poslovili od muk in emigrantske usode. Polkovnik Zaharov, doktor Rostopov, Natalija Fedorova... Ampak to je še zmerom samo – samo zadnji izhod. Šele ko se boste spraševali kot Puškin: *Kaj pa zdaj? Vse zastoj? Nikjer poti? Vsi zašli smo...*”

“Ne Puškin, to je Dostojevski, v *Besih*,” sem rekla.

Kapralov pa: “Hm, Elizabeta. Čeprav ste prebrali toliko knjig, vam povem: Puškin je napisal pesem *Besi* in ti verzi so iz njegove pesmi. In te Sergejevičeve verze o besih je Dostojevski zapisal za moto v svoj preroški roman. Ko boljševikov sploh še ni bilo, a jih je slutil in vohal. Roman *Besi* jih je šele napovedal; če ne zamerite, da sem natančen kot kak učitelj. In zdaj so besi vse naokoli nas. Ne le v Rusiji, tudi tu, tudi v nas.

“Ja, prav imate, doktor! Seveda. Kako mi je to padlo iz glave? Puškinovi *Besi* in *Besi* Dostojevskega so ista zgodba.”

“Izvolite, nate, to smrt, to večno spanje v steklenički, za zadnjo rezervo, ampak ne dovolite besom, da vas uničijo! Vedno je še ena pot!”

Skoraj ljubeče je vse to rekel, a kot da bi vedel, da bo zaman. In se je odpeljal, gledala sem za njim in se grenko nasmehnila njegovim prejšnjim

poučnim stavkom. Ljubi Bog, Puškin ali Dostojevski? Oba, seveda, oba sta vedela in zapisala iste stavke o besih! Saj je vendar čisto vseeno, kajti vse zastonj, zašli smo.

Potem pa so lani junija besi najprej segli po njima. In sta se sama odločila. Skupaj? Vsak zase? Najprej Kapralov in potem njegova Heli. Naredila sta prav to ... Tam daleč med griči in drevjem. Bila sem na njenem pogrebu. Govorili so, da si je najprej dal smrtonosno injekcijo on, Heli je dala osmrtnico v časopis in se zastrepila še sama. Sta bila tako dogovorjena? Sta spoznala, da ni več poti? Vsekakor so ju vodili besi. Njega ruski? Njo nemški? Imajo besi narodno poreklo?

Vendar so na pogrebu vsi nehotе pogledovali njenega Norberta, gimnazijca, ki ga je Sergej Semjonovič posinovil. In sta baje očim in sin tudi dobro shajala, čeprav mladi Kapralov, kot so mu pravili z malo posmeha, ni bil dosti doma. Obiskoval je klasično gimnazijo, dokler so gimnazije še delale. Zdelo se mi je, da na pogrebu pravoslavnemu popu, ki je prepeval v starocerkveni slovanščini pogrebne vzorce in pesmi, pogrebci niso zares sledili, ampak so pogledovali k Helinemu mlademu fantu. In sem videla, da mu niso vsi podali roke in izrekli sožalja. Nekateri so skrivnostno šepetali o neki fantovi krivdi, a nisem hotela poslušati ...

Zdaj me pa res že zebe. Bo treba v posteljo in počakati lastne nočne bese. In seči po igli in potem zaspati – za zmerom. In potem končno ne bom ničesar več slišala, tudi tega piskanja lokomotive z bližnje železniške postaje ne. Vse se bo nadaljevalo: bombardiranje ameriških in angleških bombnikov, piskanje lokomotiv, *flieger alarmi*, letanje v zaklonišča, jaz pa ne bom več vedela za nič več. Spati, spati, za vedno spati. Ne dočakati zmage boljševističnih besov.

Moram se obleči v bele hlačke in belo spalno srajco z monogramom K. O.

Kneginja Obolenska. So se malo norčevali iz mojih knežjih monogramov. Nisem bila plemiškega rodu, to sem postala šele, ko me je vzel knez Boris Aleksandrovič Obolenski. V tej spalni srajci in hlačkah z monogramom sem spet elegantna, mi govori ogledalo. Kako bi šele bila, če bi si naredla ruske plemiške obleke, ki jih vlačim za seboj vsa ta leta emigracije.

S kakšnim zavidanjem so me gledali v knjižnici, v družbi, na ulicah v mojih elegantnih in že malo starinskih moskovskih temnih oblekah z dekoltejem, pod katerim res ni bilo videti napetega oprsja, a sem vseeno naredila vtis. In bele rokavice, biserna ogrlica in jantarna broška. Tista, za katero je mali Dolarjev deček rekel, da jo nosim, da se ve, kje je moj

sprednji in kje zadnji del ... Le kje sta zdaj izseljeni Dolarjeva in Glazerjeva družina? Ni čudno, da so jih Nemci izselili. Njih gonijo drugi besi! Hodila sem na sprejeme k mariborski nemški gospodi, in to z dvignjeno glavo, in prav trudila sem se, da sta se videli biserna ogrlica in jantarna broška. Pozimi pa ovratnik iz sibirske lisice na plašču. Šla sem na obiske k Scherbaumu ali k Attemsom in so meščani spoštljivo gledali za menoj.

V zadnjih treh letih, odkar vodim nemško mestno knjižnico, ne vodim, *sem* vodila, zaboga, pa se nekateri za mano ozirajo tudi vse bolj zaničljivo. Zadnjič je neka bleda ženska pljunila za mano. Je bila profesorica z nekdanje slovenske gimnazije. Je mislila, da nisem videla! Vem tudi, da kolegicam govori, ta Rusinja Obolenska, z Glazerjem je gradila slovensko študijsko knjižnico, pod Nemci pa jo je uničila. Mislijo, da ne čutim hladnih in očitajočih zahrbtnih pogledov.

Tu je pismo za Tatjano. Sem napisala točen naslov in upam, da bodo Devetakovi vedeli, da ga morajo odposlati.

Ljuba, ljuba moja Tatjana! Zadnjič v tem življenju pišem kako pismo ... Namenjeno je tebi in Juriju. Jaz nimam njegovega naslova. Če se Ti bo oglasil, mu povej, da vajine mame ni več. Sama namreč odhajam s tega sveta. Ker ni več upanja ...

Flieger alarm? Flieger alarm! Moram ugasniti luč ... Hvala Bogu, imam okno odlično zatemnjeno. A saj bo mestna komanda takoj prekinila energijo. Ampak sveča ... Kje je sveča? Tu? Moram jo imeti pripravljeno, da bom lahko vzela injekcijo, jo napolnila z morfijem iz stekleničke. Moram imeti vsaj plamen sveče, da bom našla žilo.

Devetakovi panični tečejo po stopnicah in v zaklonišče, v tisti rov pod Piramido ... Slišim, da me kličejo: "Kneginja, bombniki, bežite v zaklonišče!"

"Ne, nikamor, nikamor! Če pade bomba, bo tako ali tako vsega konec. Nikamor ne grem!"

"Ne bodite nori!"

Seveda bežijo, se bojijo za življenje. Se bojijo smrti. O, jaz pa ne. Sama jo bom poklicala. Svojo roko bom podala v njeno koščeno.

Prva bomba! Na oni strani Drave, najbrž spet bombardirajo tovarni avionov in vagonov. Devetakovi še tekajo po hiši kot neumni in iščejo psička Luksa. Skrbi jih življenje enega pudla, na svetu pa je več milijonov mrtvih. Spet bombe, bombe ... Zdaj bombardirajo železniško postajo, petsto metrov stran; joj, vse je zažvenketalo in se streslo, saj šipe ne bodo zdržale!

Nič, zleknem se v temi na posteljo, položim pisemce, ki ga ne morem še enkrat prebrati, na nočno omarico, ja, injekcijska igla in stekleni valj

z označenimi milimetri sta tu. Vseeno bom morala poiskati svečo, da vidim, kolikšno dozo moram potegniti iz stekleničke z zloveščim napisom *morphium*, in da najdem žilo. Vse je na svojem mestu, počakala bom, da mine ta napad bombnikov, v temi bom čakala, prekrižala bom roke na izmučenih prsih in čakala ... Da bo minil bombni napad ali da bo bomba zravnila Devetakovo hišo, mojo podstrešno sobo, morda tudi stekleničko in pismo in ne bo treba nič drugega ... Lahko, da bombe ne bodo padle sem in da bo v mestu že mir in se bodo ljudje vračali iz zavetišč in bo nazadnje v frančiškanski cerkvi odbilo polnoč in bom še zmerom živa, potem pa bom sama poskrbela in se bo izpolnilo, kar se mora. Če sta zmogla Sergej in Heli, bom tudi jaz.

Šipe v oknih norijo, žvenketajo, se tresejo. A granate in bombe padajo na tire in na skladišča ali tam bliže Meljskega hriba! V kostanjev drevored ni zašla še nobena ... Da mi injekcija in steklenička ne padeta na tla in se ne razbijeta! Raje ju vzamem v roko. Stekleni stožec s kovinsko votlo iglo je hladen kot mrzla strupena kača. Se bojim? Ne. Sta se bala Heli in Semjonovič? Mogoče pa bo vendar padla bomba na drevored?

Štirideset minut je trajalo, za nocoj je konec bombardiranja. Okoli železniške postaje in v Melju gori... In Devetakovi se že vračajo iz zaklonišča. Zdaj, zdaj me bodo klicali.

“Kneginja! Kaj ste bili kar tu? Ste v redu?”

“Sem, saj vidite, bomba ni padla na našo hišo in tudi na noben kostanj v drevoredu!”

Igla in steklenička nista le dva predmeta v moji sobi. Sta kakor dve živi osebi, ki me gledata in čakata in sprašujeta, kaj čakaš, kaj si ne upaš?

Če nočejo zavezniki, bom morala narediti sama. *Praščaj, svet!*

Bože, kaj govorim na glas? Tako bom z iglo predrla gumijasto varovalo in napolnila stekleni valj do vrha. Kapralov mi je pokazal, kakšna doza morfija je zdravilo za lajšanje bolečin, koliko si vbrizgavajo odvisniki in do katere črtice moram načrpati morfij za večno spanje. Potem bom iglo zapičila v to modro žilo pod blede kožo na levici. Moja modra žila! Boris se je nekaj mesecev po poroki pošalil. Zvečer, ko sva bila v postelji, je po omotici in tisti tišini po ljubezni začel božati mojo levico in se nasmehnil:

“Se spomniš, kaj si mi rekla, ko sva prvič skupaj spala?”

“Ja, ko sem zlezla v posteljo, sem bila premožna Moskovčanka, nocoj v Sankt Peterburgu pa sem postala kneginja Obolenska in imam modro kri!”

“Od najine poroke imaš modro kri v žilah, nič več rdeče, praviš? Le dobro glej, dobila boš modro menstruacijo.”

“Nisem ti še hotela povedati, a že dva meseca nimam ne rdeče in ne modre menstruacije ...”

“Kaaaaj? Moja ljuba Elizabeta!” In sva se spet ljubila, zunaj pa so tolkli debeli bronasti zvonovi v trdnjavski in grajski kapelici, slišali pa so se tudi oni iz cerkve svetega Ignacija v vasi Carsko selo, ki je ležala za hribom onkraj palače in vojaškega poslopja.

O, žarnica, vrnilo so nam elektriko. Zavezniški lancestri, libertati, fortressi so za danes odleteli, potem ko so stresli svoj bombni dež! Mi je vseeno.

Res je modra moja žila, ki čaka na hlad in zbodljaj igle. Modra – kakor Volga, narisana na kakem zemljevidu. Saj imam še čas! Saj res, lahko pa še zaspim. Lahko si privoščim še sanje. Kaj, če se mi bo sanjalo o Borisu Aleksandroviču? O carju? Tanji? Tistem njenem Calgaryju. Da bi se odpovala zadnjim sanjam?

Zjutraj, ko bi morala oditi v knjižnico, bom to naredila. Saj imam še čas. Ko bi morala iti v službo, takrat bom. Vse je v mojih rokah. Pomembno je samo, da sem se odločila in da bom to zagotovo naredila. Nihče ne bo takoj opazil, da je knjižnica zaprta. Saj knjig si zdaj nihče več ne izposoja. Pač, nekateri jih vračajo, rekoč, da jih ne bodo vlačili s sabo, ko bo treba bežati pred boljševiki ali pred Titovimi partizani ali celo zahodnimi zavezniki.

Ljubi *Bože*, spet bo treba bežati pred boljševiki? A kam? Med bese?

Kaj pa, če to storim v knjižnici? Ne, ne. V tej sobi v drevoredu!

Zdaj bom poskusila še zadnjič zaspati.

Mislil – zaspati še živa. Z dihanjem, morami, spanjem, zjutraj pa ...

Zakaj ne morem spati? Zakaj se sprehajam po preteklosti? Zakaj mi grejo po glavi neki Slovenci in ne Rusi. Zakaj mislim na Janka Glazerja. Majhen, živahen mož, profesor, tudi pesnik. Čeprav je bil živahen in delaven, je bil precej molčeč in skromen. Ko sem prišla prvič skozi vrata, me je pozdravil, se vzel na prste in mi dal roko.

“Vi ste kneginja Obolenska?”

“Elizabeta Obolenska.”

“Ste se pogovorili na županstvu? Ja, so me obvestili. Jaz sem tu le formalno volontersko glavni knjižničar. Lahko prihajam sem le dvakrat na teden, v prostem času. Po poklicu sem namreč profesor slovenščine na klasični gimnaziji, a vi in gospod Žunkovič bosta tu vsak dan. Od vaju bo odvisno, kako bo knjižnica delovala, koliko knjig bomo posodili bralcem in koliko nam jih bodo vrnilo. Mnogi jih namreč pozabijo vrniti. Vi boste opozarjali, če kdo ob roku ne bo prinesel knjige nazaj ali če jo bo izgubil ... Veste, jaz in gospod doktor Kovačič morava najprej mestnemu svetu in občini dopovedati, kaj je knjižnica, kaj obvezni izvodi, knjižnični fond, kaj katalogi, knjižnično pohištvo in vse drugo. Bo trajalo, da bomo prava študijska knjižnica. Vsaj približno takšna, kot je v Ljubljani.”

Na srečo je čez dobro leto Janko Glazer končno zapustil klasično gimnazijo in se zares preselil v knjižnico, ki smo jo tudi že preimenovali v Študijsko ...

“To so naši pionirski časi,” je rad rekel, čeravno me je beseda pionir zbudila kot žebelj. Od drugih emigrantov sem slišala, da sovjetska Pravda piše, da so mužiki v kolhozih postali “pionirji sovjetskega kmetijstva” ...

Ampak med knjigami sem se dobro počutila, še zlasti, ko je odšel čudaški in malo militantni knjižničar Davorin Žunkovič, ki je bil nekoč avstro-ogrski oficir. Ko je Janko Glazer tudi uradno postal ravnatelj, bi rad ta gospod Davorin še zmerom malo po oficirsko komandiral v knjižnici. A se je spoznal samo na red, natančne raporte o knjigah in na disciplino. Ker je hotel komandirati še profesorja Glazerja, ga je mestni svet odpustil. Potem je prišel neki Franc Avsenak in seveda še sluga, ki je nosil knjige na police. Jaz sem skrbela za bralce in izposojajo, urejala in vpisovala časopise in revije ter, zlasti v čitalnici, skrbela za tišino. No, potem je to nekoliko stražarsko delo v čitalnici opravljal gospod Avsenak, jaz pa sem se posvetila samo izposojevalnici. Ljubi Bog, kaj mi drug za drugim prihajajo na misel? S svojo mešanico ruščine, nemščine in slovenščine sem vzgajala in kaznovala dijake, uradnike in tudi mariborsko inteligenco, če so zamujali z vrnitvijo knjig ali so vihali zgornje vrhove strani, da so označili, do kam so knjigo prebrali. Strogo sem morala opozarjati tiste, ki so trgali ali zamastili ovitke, jih učiti, kako se ravna s knjigami. Sem jim tudi svetovala vse od Puškina in Tolstoja do Dostojevskega in Čehova ... Če pa je kdo iskal Maksima Gorkega, sem rekla, da je izposojen. Na začetku je bil dober, sem gledala v MHAT-u njegovo dramo *Na dnu*. A potem ga je Stalin le dobil v kremplje in je pokleknil in postal stalinistični hlapec in celo *predsedatelj sojuza* sovjetskih pisateljev.

Med dijaki sem kmalu opazila mladega ognjevitega fanta z očali, ki je prihajal v knjižnico v črni ruski rubaški in ki je kar naprej iskal knjige Plehanova in Gorkega in ki je odkrito kazal jezo, ker jih ni dobil. Ime mu je bilo Bratko. Nekoč sem ga vprašala:

“Mladi gospod, kako da nosite to črno rubaško?”

“Me zaslišujete, gospa kneginja Elizabeta?” mi je odvrnil. Skoraj sem se sesedla, saj si niti v sanjah nisem predstavljala, da bi tak fant lahko vedel za moje ime in za moj stan. Pozneje sem seveda spoznala, da mi vsi v mestu pravijo ruska kneginja.

“Ali ste nihilist? Pri nas v Rusiji so nosili črne rubaške samo nihilisti in izgubljeni intelektualci, ki so hujskali zoper carja!” sem malo jezna odvrnila.

“Saj carja ni več. Vladajo delavci!”

“Delavci? Delavci gladujejo, intelektualci so v zaporih, kmetje pa stradajo ... Vladajo boljševiki! In Bog je v Rusiji prepovedan ... V Rusiji je konec sveta!”

“Res je konec nekega včerajšnjega sveta v Rusiji; v Sovjetski zvezi, gospa kneginja, je prihodnost sveta! Gorkega, Plehanova, Majakovskega pa si bom izposodil v Ljubljani ... Ni prav, da se greste cenzuro!” In je užaljen odvihral.

Mogoče je fant kje govoril o tem najinem sporu, kajti gospod Glazer me je dva dneva pozneje opozoril, naj se raje ugriznem v jezik, kot da bi v knjižnici izrekala politične sodbe ...

“Knjige so oaza duha, gospa kneginja, politične diskusije pa so navadno barbarske in sodijo na ulico ali v gostilno,” je rekel in zlezal na lestev poleg polic, saj ni segel niti do druge. Hotela sem nekaj reči v svojo obrambo, a sem mencala, ravnatelj na lestvi je to videl, a me je pomiril:

“Saj sem rekel le mimogrede, tudi moja pripombo je že Drava odnesla.”

In nisem rekla nič in tudi ne vem, kako da mi to mojo zadnjo noč to prihaja na misel.

V tridesetih letih sem v knjižnici našla dve knjigi Glazerjevih pesmi. Čeprav so pravili, da je pesnik, sem se malo sramovala, ker nisem vedela, da je izdal že dve zbirki. A kdo bi mi tudi povedal? Presenečena sem bila; ta drobni, tihi, skromni mož, pa pesnik, ki ima že dve knjigi pesmi.

“Saj sem vedela, da ste pesnik, ampak niste mi povedali, da imate že dve natisnjeni zbirki!” sem mu rekla, ko sem kar malo vznemirjena stopila k njemu v pisarno in bila sem prav vesela, da lahko govorim z njim o njegovi poeziji, čeravno je nisem brala. Saj sem poskusila v slovenščini prebrati *Pohorske poti* in *Čas – kovač*, vendar mi ni šlo dobro od rok.

“Eh, v Ljubljani mislijo, da moji knjigi nista nič vredni!” je rekel, kot da ne želi več govoriti o tem.

Ko je umrl Boris, mi je ravnatelj izrekel sožalje in zelo sem se začudila, ko sem ga opazila na pogrebu ... Samo videla sem ga med pogrebci, kot v megli, komaj sem ga zaznala. Zdelo se mi je, da mi bodo od dolgega mučenja, ki sta ga uprizorila pravoslavna duhovnika, odpovedale noge. Zame je bil to konec sveta, zanju, se mi je zdelo, gledališka predstava. Vsekakor sta si podajala molitve, prošnje k Bogu, popevala psalme, prosila za Borisovo dušo in mojo bolečino kot kaka dva virtuoza in hudožestvenika. Nisem vedela, ali je bil Glazer res tam. Tudi pozneje z ravnateljem nisva govorila o tem. Vendar mi je nekoč rekel: “Nisem vedel, da so pravoslavni pogrebi tako impresivni! Kot da so iz nekega drugega časa, prastarega slovanskega sveta ...” In nadaljeval: “Veste, Slovani bi

se morali bolj povezati. Tu pri nas, na Dravi, je meja med slovanskim in germanskim svetom. Dve evropski civilizaciji in dve kulturi. Nemci bi rekli dve rasi. Do zdaj smo to mejo dobro stražili. Germanska kultura bi nas že davno prekrila, če bi se ne zavedali, da smo le del Slovanov in da imamo za hrbtom na vzhodu daljne slovanske rojake, vse do vaše Rusije in cele Sibirije ...”

“Ampak Rusije ni več!” sem vzkliknila.

“Rusija je večna. Boste videli, kneginja, nekoč bo Rusija spet Rusija. Ampak, saj sva rekla, v teh prostorih nič o politiki ...”

Spet se sliši pisk lokomotive, sliši se dvanajst udarcev v frančiškanski cerkvi. Kako, da ne morem spati. Kaj se mučim? Saj očitno ne bom nič sanjala. Naj kljub vsemu že zdaj vzamem iglo? Saj to je noro, da mi nekaj ur pred smrtjo po glavi hodijo Glazer, knjižnica, pesmi! Bog, daj, da zaspim, prinesi mi v sanjah Carsko selo in Borisa na konju pred gardo, prinesi mi v sanjah ljubo Moskvo ...

Ampak knjižnica. Slovenska in zdaj nemška. Jaz, navadna pomočnica in prinašalka knjig v izposoji, in Glazer, ki je pokazal, da me spoštuje. Njega so Nemci izselili, meni je na komandi mesta Steindl rekel: “Kneginja, vi ste naši, čeprav ste Rusinja in ste delali v slovenski študijski knjižnici v Marburgu, vseeno pa spoštujete našo državo in red, ljubite *Führerja*, odslej boste direktorica te Nacional Bucherei Marburg an der Drau.”

Če bi to izvedel Glazer! Tam v izseljeništvu. Kako uničujem najino, pravzaprav njegovo delo. Kako delam za germansko raso, kakor je rad rekel, prav tu na Dravi, kjer se srečujeta slovanski in germanski svet. In jaz, Rusinja, zdaj delam za ta germanski svet! Kako odvažamo slovenske knjige v papirnico Ceršak, da jih zmeljejo za lepenko. Janka Glazerja bi kap. On je edina moja slaba vest. Kaj bi rekel ta slovenski pesnik?

Ne, nisem nemoralna, saj moram živeti! Ne moram, *sem* morala živeti! In zakaj mi zdaj ta malo upognjeni dedec sploh hodi na misel? Slišiš, Glazer, daj mi že mir. To ni več čas slovenskega ravnatelja knjižnice, ki se je usmilil ruske emigrantke in jo vzel v službo! Ne hodi mi v sanje povzročat slabe vesti! Jaz sem morala živeti naprej, ko so te odpeljali v Srbijo. Nič ti nisem dolžna! Ne kradi se mi več v spanje! Ti!

Ne pa moja otroka! Ne pa Boris. Ne pa moja Rusija!

Ljubi Bog, zakaj nisem sanjala o Moskvi, Borisovem Carskem selu, najinem Pitru ...

Kaj, spet vagoni, ki se premikajo, spet lokomotiva, ki piska? Kaj sem zaspala? Jezus, zaspala sem!

Nisem se ubila. Še sem živa!

Kaj, ali sem čisto nora! Zaspala sem. Zadnjič v življenju, zaspala, da bi morda sanjala o Rusiji, Sankt Peterburgu, Moskvi. A nisem sanjala ne

o Moskvi, ne o Fontanki, ne o Rusiji. O Glazerju in njegovem mostu. O nekem kovinskem mostu v malem mestu na obrobju sveta. O njem sem sanjala in o Mariborčanih! Kaj pa mislijo, da so središče sveta, da jim bom jaz polagala račune?! Središče sveta je Rusija. Moskva in Sankt Peterburg. In Volga in Don. Zadnje minute moram posvetiti Rusiji. Nimam več kaj čakati. Tu je moja injekcija, hladna, kakor če se dotakneš kače. Ljubi Bog, sanjalo se mi je o Glazerju. Saj bom poginila od smeha. Moje zadnje sanje na tem svetu, pa Glazer, porušen most, pesem nekega možiclja s Pohorja ... V moji duši pa Lermontov, Puškin, Tolstoj, Dostojevski ... Ne smejte se, vragi! Kam zašli smo ruski emigranti in ni več nobene poti! Izginite prividi in odmevi iz možganov pod to šestdesetletno lobanjo! *Vsi zašli smo. Ni poti!*

Ja, zašla sem, zato je steklenička morfija tu na nočni omari in igla na vzglavniku. Zato bedim ob tej uri. Zato je tudi mrtev prijatelj Kapralov, ki je zašel, pred injekcijo je najbrž ponovil iste verze iz *Besov*, potem pa je naredil le nekaj tistih kretenj med življenjem in smrtjo. *Vsi zašli smo. Ni poti.* On in jaz. Zdaj to sama že dolgo vem.

Kako je zašel v moje bese in sanje Janko Glazer? Ravnatelj, ki je z družino že četrto leto v izgnanstvu nekje v Srbiji. Ko so mi povedali, da v Arandjelovcu, imena mesteca nisem znala izgovoriti. Arhangelsk, to se lahko izgovori na glas, a Arandjelovac, ob tem si jezik polomiš. Seveda so ga z družino brutalno izselili Nemci. Ampak zdaj me pa ravnatelj res nič več ne briga. Ne smem več misliti nanj!

Navsezadnje sem zdaj jaz direktorica Stadtbücherei Marburg a. d. Drau.

Kaj sem mar zato zašla, ne bi smela prevzeti knjižnice?

Za naš beg iz Rusije sem lahko rekla – Usoda, Zgodovina, Božja volja ... V teh zadnjih letih pa sem sama odločala o sebi in svojih dejanjih. Nisem se odločala zlahka, dolgo sem preudarjala in se prepričala, da imam prav. Zdaj pa nenadoma ni poti? Samo injekcija in spati, spati, spati ...

Bi jim v kakem pismu sporočila, zakaj sem se odločila, kakor sem se; zakaj ravnam tako, da me imajo v tem prekletem malem mestu, v tej veliki vasi Marburg za nacistko in hitlerjanko, kakor večkrat slišim za svojim hrbtom, ali v kletvici iz ust kolesarja, ki dirja mimo, a se ne upam niti obrniti, kaj šele protestirati? Zakaj sem postala slovanska izdajalka, sužnja Nemcev, ki so okupirali Maribor? Prestopila mejo dveh ras? Bi jim vsem zlahka odgovorila. Tudi na sramotilno pismo, ki je prišlo na moje ime celo v knjižnico. Frau Obolenska, Stadtbücherei Marburg a. d. Drau! Notri pa listek: *Prasica ruska, si jedla slovenski kruh, zdaj ližeš rit Adolfu Hitlerju. A te bo doseгла roka pravice! Zaveden Slovan in Slovenec!*

Ne vejo, da Nemci niso bili nikoli pravi sovražniki Rusije. Redko. Pravi sovražniki Rusov so bili v zgodovini Švedci, Poljaki, Tatari, Turki,

Japonci ... Katarina Velika je bila vendar nemškega rodu, a je največja hči Rusije. In če se je Hitler pognal na vzhod uničit Sovjetsko zvezo, se mu moram prikloniti. Reči hvala. Saj ni šel nad Ruse in Rusijo. Šel je nad Sovjetsko zvezo in nad te boljševistične stenice, ki jih je vendar treba streti, iztrebiti. Stalina sežgati na grmadi ali zapliniti v krematoriju v taborišču. O tem sem še zdaj prepričana.

Jaz sem mislila prav, ampak potem se je zgodil Stalingrad. Ni popustila blokada Sankt Peterburga, ki mu boljševistični fanatiki pravijo Leningrad. Tudi v Moskvo niso Nemci prišli s tanki, le malo dalje od Šeremetova. So tanki obtičali v snegu in v blatu močvirij. So nemška trupla obležala v ruskem blatu in snegu in nemo spraševala: *Kam zašli smo?* Ruska in ukrajinska polja so polna nemih nemških trupel. Rusi pa so zdaj že v Budimpešti. Ruska Rdeča armada že v Beogradu. Sem jaz kriva, da prihajajo sem? Kaj se pa mučim? Kaj cincam? Če pridejo Rusi v Maribor, me bodo posilili. Žalili. Zasliševali. "Zakaj si zbežala pred Leninom in delovnim ljudstvom? Zakaj izdala domovino"? Vlačili me bodo golo po tleh zopora in obsodili na smrt.

Če pridejo partizani, titovci, bodo vprašali, za koga pa si delala med okupacijo, kam si spravila trideset tisoč slovenskih knjig. Me bodo poslali v zapor, pripravili hitro sodišče in me ustrelili. Zasmehovali mojega carja, me vprašali, kako sem vračala Mariborčanom in delovnim množicam vse, kar je ta dežela dala ruskim emigrantom. "Pred vojno si dobila službo v knjižnici, stanovanje pri Slovencih, imela si naše spoštovanje ... Kaj si pa ti povrnila, prasica hitlerjanska? Kako si se oddolžila? Tako, da si služila Hitlerju? Spravila pesnika Glazerja v izseljenstvo, da si lahko zasedla njegovo mesto, poslala slovenske knjige v tovarno lepenke, da so jih zmleli, ti prekleta švabska direktorica Stadtbücherei Marburg an der Drau. Na, kuzla, šus!"

In kam zdaj? Ni poti naprej. Morfij! Največja doza!

Ne, ne v sobi, ubila se bom v knjižnici, v svoji pisarni. To si bosta lahko obe strani razlagali po svoje. Ni bila srečna v knjižnici, vest jo je zapekla zaradi tega, kar je delala s slovenskimi knjigami, se bahala pred nacisti, pa se je ubila iz slabe vesti, med knjigami, bodo rekli Slovenci. Nemci pa bodo že prav razumeli. Saj morajo sami vedeti, da ni več poti. Da je vsega konec.

Moram na stranišče. Nekateri pravijo, da obešencem, preden se zadušijo, popustijo mišice in se podelajo. Je z zadušitvijo ob morfiju tudi tako? Doktor Kapralov mi je rekel, da morfij najprej napade dihalne organe. Da se mi ne bi od sile med hlastanjem za zrakom kaj takega zgodilo? Da bi me našli umazano, posvinjano z lastnimi izločki?

Jooj, kako ledena je školjka. Natančno se bom umila v mrzli vodi. Slekla spalno srajco. Ne bom pogledala v ogledalo, da bi videla svoje telo. Si raje natančno oblečem perilo s plemiškim emblemom. Vse drugo pa črno – nogavice, obleka, jopica in plašč. A nalašč obesim belo biserno ogrlico, pripnem rumeno jantarno broško ... Plašč s srebrno lisico na ovratniku je že na postelji, izpod postelje potegnem še velik usnjen kovček in vanj zložim nekaj preostalega papirja, dvojne čevlje, bluze, pulover, v robčke zavito zlato Borisovo uro, darilo carja Nikolaja II., in zlato zapestnico moje mile babuške, babice iz Male Dmitrovske v Moskvi ... Kaj še moram storiti? Ja. Potem vzamem torbico, pregledam dokumente; ja, pobrala bom dokumente, nemške dovolilnice, preostale marke, zavila jih bom v robec in v majhno brisačo še injekcijo in steklenico morfijsa. Jezus, pismo Tatjani v Calgary v tem primeru ne sme ostati tu. Ga bom vrgla v Dravo. Ne, tu naj ostane, na nočni omarici. Ko bodo našli poslovilno pismo v moji pisarni, bodo vedeli, kaj se je zgodilo z mano. In me ne bodo več iskali ali poizvedovali za meno. "Vse, kar je potrebno, je vzela s seboj na zadnje potovanje!" se bojo smejali, besi!

Zdaj sem na slavnem mariborskem mostu. O njem je Glazer napisal tisto slavno pesem *Maribor z mosta*. Ljubi Bog, ti ljudje v Mariboru pišejo pesmi o kovinskem mostu. Kaj ne vodo, da je samo v Sankt Peterburgu petsto mostov? Ne *do svidanja, proščaj* Maribor! Svojega trupla ne bom pustila tu. Na levo skozi Rotovž je študijska knjižnica. Na desnem bregu mostu je železnica do Klagenfurta, kamor so me Nemci poslali na bibliotekarsko izpopolnjevanje, da sem potem lahko prevzela knjižnico. Glavna bibliotekarka Helga, ki ji je mož padel prav pred Moskvo, je rekla: "Če ti bo doli v tistem Marburgu pretežko, pridi k meni v Klagenfurt! Bova skup jokali in preživeli vojno!" Zakaj pa ne. Igla in steklenička lahko čakata. Še je ena pot, čeprav zašli smo. Najprej do Klagenfurta! Če ne najdem Helge tam, pa do Vrbskega jezera; če je tudi tam ne najdem, pa odvijem tisto brisačo, v kateri sta skriti igla in steklenička. In konec.

Zakaj pravzaprav odlašam, sama ne vem. Morda še ni tista zadnja sekunda, o kateri je govoril Kapralov. Odllašam pa tudi, da bi še lahko sanjala o Moskvi in Sankt Peterburgu in peterburških mostovih, saj nočem oditi s tega sveta s sanjami o dravskem mostu in nekem možičku s tankimi brki, ki piše slovenske pesmi ... Bom pa ja še sanjala o Rusiji! Mogoče pa res najdem Helgo in bova skupaj jokali in počakali konec. V Klagenfurt menda ne bodo prišli ne ruski ne jugoslovanski boljševiski! Hvala Bogu, na koroškem kolodvoru vlak za Avstrijo še stoji ... Že ne vozijo več po voznem redu. Samo gor, samo v topel kupe ...

Ojoj, Devetakovim nisem plačala stanovanja. Toda denar ni tisto, kar bodo potrebovali v naslednjih dneh. Veliko iznajdljivosti bo treba in veliko sreče, da bo nemški železniški uradnik preživel osvoboditev. Ko ga bodo sosedje ovajali, mogoče tudi zaradi mene, *nemškutarice*. Ne bi bila rada tam, ko ga bodo zasliševali morda Rusi, titovci, boljšeвики ...

Kako visoka in kalna teče Drava z zahoda proti vzhodu. Na nižjih hribih se je sneg že začel topiti. Koliko časa se bom vozila ob tej Dravi? Štiri ure, zdaj ko lokomotive bolj tipajo kot vozijo, saj se strojevodje bojijo partizanskih miniranj ... Vse do Dravograda in še potem ob Dravi; in še pred Klagenfurtom bo proga spet prečkala to čudno reko. Tega se dobro spomnim izpred treh let. Toda Maribor in most sta na srečo že daleč za nami. Ne, nimam kakega občutka, da se peljem v življenje, niti se ne zavedam, da se peljem v smrt. V meni je neki mir. Dobro sem se odločila, da sem si premislila, da bi v mestecu, kjer malikujejo en sam most, končala življenje. Še mesec morda, največ dva, in bodo skoraj vsi bežali iz mesta, vsi, ker bodo prišli besi med ulice ... Če bi tega enkrat že ne doživela, bi morda z njimi čakala – predolgo. Je to res moja usoda, da kar naprej bežim? Da nimam stalnega doma? Toda ali ni to usoda vsega človeštva? Ali v resnici posamezniki, skupine ljudi, celo narodi skozi vso zgodovino ne tavajo, ne bežijo, ne osvajajo zemlje na vseh kontinentih? In je nekaj-stoletno bivanje na enem mestu, gradnja doma, bivanje v krogu družine le premor med eno selitvijo in drugo, med enim in drugim begom, zdaj sem, zdaj tja. Še malo in bodo ljudje potovali, se preseljevali in bežali ne le na vse strani Evrope, morda celo na vse strani vseh kontinentov? Seveda si tega še nočemo priznati, ampak, to dobro vem, čez mesec ali dva bo Evropa mravljišče, kjer bodo ljudje tekali kot brezglave mravlje in se panično reševali pred nesrečo ... In to brez igle v žepu.

Vse zastonj, nikjer poti.

Vsi zašli smo. Kaj pa zdaj?

Kaj pa, če moja usoda ni smrt? Kaj če je samo večni beg? In me vlačijo hudič iz kraja v kraj? Moskva, Petrograd, Odesa, Galipoli, Maribor, Klagenfurt ... In kam potem? V nebo? V pekel? Morda pa vseeno v Calgary. K Tanji? Nekam, kjer se pozneje ne bo nihče več spomnil name in kjer bodo nemški, ruski, slovenski zanamci name popolnoma pozabili ...